18/08/2019

Η μετάνοια κατά την Παλαιά Διαθήκη

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως

Του Σεβ. Μητροπολίτου Γόρτυνος και Μεγαλουπόλεως κ. Ιερεμίου

1. Ὅλη ἡ Παλαιά Διαθήκη, ἀδελφοί χριστιανοί, μιλάει γιά τήν μετάνοια. Γιατί ἡ Παλαιά Διαθήκη μιλάει γενικά γιά τήν πτώση τοῦ ἀνθρώπου, γιά τά ὀδυνηρά ἀποτελέσματα τῆς πτώσης καί καλεῖ τούς ἀνθρώπους νά μετανοήσουν γι᾽ αὐτήν. Ὁ Θεός ἀπό τήν ἀρχή καλεῖ σέ μετάνοια τόν πεπτωκότα Ἀδάμ λέγοντάς του, «Ἀδάμ ποῦ εἶσαι;» (Γεν. 3,9). Καί τόν φονιᾶ πάλι τόν Κάιν σέ μετάνοια τόν καλεῖ ὁ Θεός ρωτώντας τον, «Ποῦ εἶναι ὁ Ἄβελ, ὁ ἀδελφός σου;» (Γεν. 4,9).

Ἡ βάση ἀπό τήν ὁποία ξεκινᾶ ἡ Παλαιά Διαθήκη τό κήρυγμά της γιά μετάνοια εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού λέγεται ἀπό τόν προφήτη Ἰερεμία: «Γνῶθι καί ἰδέ ὅτι πικρόν σοι τό ἐγκαταλιπεῖν σε ἐμέ» (Ἰερ. 2,19). Πραγματικά, ἀδελφοί, εἶναι πικρό, εἶναι πολύ πικρό τό νά ἐγκαταλείπουμε τόν Θεό! Μᾶς παιδεύει καί μᾶς ἐλέγχει ἡ ἀποστασία μας ἀπό τόν Θεό. «Παιδεύσει σε ἡ ἀποστασία σου καί ἡ κακία σου ἐλέγξει σε», μᾶς λέγει πάλι ὁ προφήτης Ἰερεμίας (2,19). Τό δέ πικρό καί τό βαρύ τῆς ἁμαρτίας παριστάνεται δυνατά στήν Παλαιά Διαθήκη, ἀφοῦ μᾶς λέγει ὅτι φθάνει μέχρι τήν τέταρτη γενεά (Ἐξ. 20,5).

2. Ἡ ἴδια ὅμως ἡ Παλαιά Διαθήκη μᾶς λέγει νά μήν ὑπερβάλλουμε τήν ἁμαρτία,

ὥστε νά τήν παριστάνουμε ὅτι νικάει τήν μετάνοια. Ὄχι! Ἡ μετάνοια νικάει τήν ἁμαρτία. Ἄς τό προσέξουμε αὐτό, ἀδελφοί, γιατί αὐτό τελικά ἦταν τό ἁμάρτημα τοῦ Κάιν. Ὁ Κάιν ταράχθηκε γιά τήν ἁμαρτία πού ἔκανε, ἀπογοητεύθηκε καί εἶπε: «Μείζων ἡ ἁμαρτία μου τοῦ ἀφεθῆναι με» (Γεν. 4,13). Δηλαδή, «ἡ ἁμαρτία μου εἶναι πολύ μεγάλη, ὥστε νά μή μπορεῖ νά συγχωρεθεῖ». Ἀντίθετα ὅμως ὁ Θεός λέει στόν θλιμμένο Κάιν νά ἡσυχάσει. Ἀκοῦστε γλυκό λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοί ἀδελφοί: «Ἥμαρτες; Ἡσύχασον» (Γεν. 4,7), λέει ὁ Θεός στόν Κάιν. Ὅταν, λοιπόν, ἁμαρτάνουμε καί ταρασσόμαστε ἔπειτα γιά τήν ἁμαρτία μας, ἄς θυμούμαστε αὐτόν τόν παρήγορο λόγο τοῦ Θεοῦ: «Ἥμαρτες; Ἡσύχασον»!

3. Καί τώρα, χριστιανοί μου, θέλω νά σᾶς πῶ τί εἶναι μετάνοια κατά τήν Παλαιά Διαθήκη. Μετάνοια κατά πρῶτον εἶναι ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας μας. Ἡ ὁμολογία ὅμως αὐτή νά μήν εἶναι μιά ἁπλῆ παραδοχή ὅτι ἁμαρτήσαμε, ἀλλά νά εἶναι ὁμολογία τῆς ἁμαρτωλότητός μας μέ συντεντριμμένη καρδιά, ὅπως τό λέει ὁ Ψαλμωδός τοῦ περιφήμου 50ου Ψαλμοῦ τῆς μετανοίας: «Τήν ἀνομία μου – λέγει – ἐγώ γινώσκω καί ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός» (στίχ. 5). Τό πρῶτο, λοιπόν, βῆμα τῆς μετάνοιας εἶναι ἡ παραδοχή τῆς ἁμαρτωλότητός μας. Τό, «τήν ἀνομίαν μου ἐγώ γινώσκω». Ἀλλά εἶναι καί τό ὅτι σκέπτομαι συνέχεια τήν ἁμαρτία μου καί πονῶ γι᾽ αὐτήν καί θέλω νά ἀπαλλαγῶ ἀπ᾽ αὐτήν· εἶναι τό «ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός». «Τίποτε ἄλλο – λέει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας – δέν προσελκύει τό ἔλεος τοῦ Δεσπότου, ὅσο ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας μας» (MPG 69,1088). Καί ὁ Χρυσόστομος λέγει: «Ἥμαρτες; Μή ἀπογνῶς, ἀλλά εἴσελθε εἰς τήν Ἐκκλησίαν καί εἰπέ τῷ Θεῷ ὅτι ἡμάρτηκα. Εἰπέ τήν ἁμαρτίαν, ἵνα λύσῃς τήν ἁμαρτίαν». Καί ὁ προφήτης Ἡσαΐας μᾶς συμβουλεύει: «Λέγε σύ τάς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθεῖς» (Ἡσ. 43,26).

Γιά βεβαίωση τῶν παραπάνω λόγων του ὁ ἅγιος Χρυσόστομος λέγει δύο παραδείγματα ἀπό τήν Ἁγία Γραφή, ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη καί τά δυό. Ἑνός πού ὁμολόγησε μέ συντριβή τήν ἁμαρτία του καί δικαιώθηκε καί ἑνός πού δέν ὁμολόγησε τήν ἁμαρτία του καί γι᾽ αὐτό κατακρίθηκε. Ὁ ἕνας εἶναι ὁ Δαυίδ πού διέπραξε καί μοιχεία καί φόνο. Ἀλλά ὅταν ὁ προφήτης Νάθαν τοῦ μίλησε γιά τίς ἁμαρτίες του, αὐτός εἶπε, «Ἥμαρτον τῷ Κυρίῳ». Καί ὁ Νάθαν ἀμέσως τόν βεβαίωσε ὅτι, «Κύριος ἀφῆκε τό ἁμάρτημά σου» (Β΄ Βασ. 12,13). Ὁ ἄλλος – ἀντίθετο παράδειγμα αὐτό – εἶναι ὁ φονιᾶς Κάιν, πού δέν ὁμολόγησε τήν ἁμαρτία του, γι᾽ αὐτό καί κατακρίθηκε ἀπό τόν Θεό. Ὅταν ὁ Θεός, ἐλκύοντάς τον σέ μετάνοια, τόν ἐρώτησε, «ποῦ εἶναι ὁ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;», αὐτός μέ αὐθάδεια ἀπάντησε: «Δέν ξέρω· μήπως ἐγώ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;». Γι᾽ αὐτό καί ὁ Θεός τόν τιμώρησε μέ τήν τιμωρία, «στενάζοντας καί τρέμοντας θά περνᾶς τήν ζωή σου» (Γεν. 4,9-12).*

4. Πρῶτον βῆμα, λοιπόν, γιά τήν μετάνοια εἶναι, εἴπαμε, ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας μας. Ἀλλά εἴπαμε ἀκόμη ὅτι αὐτή ἡ ὁμολογία πρέπει νά γίνεται μέ συντριβή καρδιᾶς, μέ ἀπόφαση γιά ἀλλαγή ζωῆς. Θά ἀναφέρω μιά μικρή περικοπή τοῦ προφήτου Ὡσηέ γιά τό πῶς πρέπει νά εἶναι ἡ ἀληθινή μετάνοια.

Ὁ προφήτης λέγει:
«Γύρισε Ἰσραήλ πρός τόν Γιαχβέ,
γιατί ἔπεσες, λόγω τῆς ἁμαρτίας σου.
Λάβετε μαζί σας λόγους
καί γυρίσατε πρός τόν Γιαχβέ» (Ὡσ. 14,2-3).

Τί σημαίνει ἐκείνη ἡ περίεργη φράση «λάβετε μαζί σας λόγους»; Σημαίνει «πάρτε ἀποφάσεις» γιά ἀλλαγή ζωῆς, γιά μιά καινούργια πιά πορεία ζωῆς. Ἡ μετάνοια, κατά τήν Παλαιά Διαθήκη, σημαίνει ὁλοκάρδια ἐπιστροφή στόν Θεό, ὅπως τό λέει καί ἡ λέξη, πού δηλώνει στροφή τοῦ νοῦ («μετά-νοια»). Ὅταν δέ λέγει «νοῦ» ἡ Ἁγία Γραφή ἐννοεῖ ὅλο τό ἐσωτερικό εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀλλοῦ τό λέει «καρδιά». Γι᾽ αὐτό καί ὁ Ἰερεμίας, ἀλλά καί ὁ Ἡσαΐας ἐνωρίτερα, κηρύττουν τήν μετάνοια στόν λαό μέ τό δυνατό ρῆμα «σούμπ», πού σημαίνει ἀκριβῶς τήν στροφή ὅλου τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου στόν Θεό.

Ἐπειδή δέ ἔτσι θέλουν τήν μετάνοια οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς ἀλλαγή καρδιᾶς, γι᾽ αὐτό καί ἀπορρίπτουν τήν ἐπιφανειακή μετάνοια πού γίνεται ἀπό ἀνάγκη, μέ αἰτία κάποια συμφορά (βλ. Ὡσ. 5,15-6,4).

5. Δέν βλέπουν ὅμως οἱ προφῆτες τήν σωστή μετάνοια τοῦ λαοῦ, παρά τά καυστικά τους κηρύγματα μέ τό δυνατό ρῆμα «σούμπ». Τό περί μετανοίας κήρυγμα τῶν προφητῶν σκόνταφτε στήν πεισματική ἐμμονή τοῦ λαοῦ στήν ἁμαρτία. Στό κήρυγμα τοῦ Ἰερεμίου γιά νά ἐπιστρέψουν στόν ἀληθινό Θεό ἀρνούμενοι τήν ἁμαρτία, ὁ λαός ἀπαντοῦσε μέ αὐθάδεια: «Ὄχι, ὄχι δέν θέλω. Ἀγαπῶ τούς ἐραστές μου (= τά εἴδωλα) καί πίσω ἀπό αὐτούς θά τρέχω» (Ἰερ. 2,25). Καί ὁ προφήτης μέ πόνο διαπιστώνει τό ἀμετανόητο τοῦ λαοῦ: «Δέν μπορεῖ νά ἐπιστρέψουν – λέγει – σάν τούς ἵππους πού ὁρμοῦν στήν μάχη» (Ἰερ. 8,6). Ἡ ἀμετανοησία αὐτή τοῦ λαοῦ ἑρμηνεύεται ἀπό τό ὅτι ἡ ἁμαρτία εἰσχώρησε βαθειά στήν ψυχή του, τόν κυρίεψε ὁλόκληρο, καί νάρκωσε τήν βούλησή του γιά τό καλό. Ὁ ἄνθρωπος σ᾽ αὐτή τήν κατάσταση δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία «ὅπως ὁ Αἰθίοπας δέν μπορεῖ νά ἀλλάξει τό δέρμα του καί ἡ πάρδαλη τό χρῶμα της», λέγει ὁ Ἰερεμίας (13,23). Στήν κατάσταση αὐτή ἡ ἁμαρτία ἔγινε ἀνάγκη στόν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἔγινε δοῦλος της καί ἐκτελεῖ τίς ὀρέξεις της. Πῶς τώρα θά κατανικηθεῖ ἡ ἁμαρτία; Ἡ Παλαιά Διαθήκη στό σημεῖο αὐτό, ἀγαπητοί μου, διατυπώνει τήν περί προόδου τῆς ἁμαρτίας διδασκαλία. Κατά τήν διδασκαλία αὐτή ὅταν ἡ ἁμαρτία

κυριεύσει τόν ἄνθρωπο ἐπεμβαίνει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐπιφέρει τήν πώρωση, ὥστε μέ τήν τέλεια ἐπικράτηση τῆς ἁμαρτίας νά νικηθεῖ ἡ ἁμαρτία. Ἡ ἁμαρτία δέ τώρα κατανικᾶται ὄχι μέ τήν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά μέ θαῦμα Θεοῦ, μέ τήν ἀποστολή τοῦ Μεσσίου. Καί πραγματικά ὁ Μεσσίας Ἰησοῦς Χριστός, πού ἐνίκησε τήν ἁμαρτία, ἦλθε ὅταν ἡ ἁμαρτία ἔγινε περισσότερο ἁμαρτία, «καθ᾽ ὑπερβολήν ἁμαρτωλός», ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Ρωμ. 7,33. Βλ. καί 11,23).

6. Ὅμως, παρά τήν δύναμη τῆς ἁμαρτίας, ἡ Παλαιά Διαθήκη μᾶς παρουσιάζει δυνατές προσωπικότητες, πού ἀρχίζουν τόν ἀγώνα κατά τῆς ἁμαρτίας καί ἀποβαίνουν νικητές της. Μιά τέτοια προσωπικότητα εἶναι ὁ συνθέτης τοῦ Ψαλμ. 31. Κάποτε ὁ ποιητής αὐτός δέν νοιαζόταν γιά τήν ἁμαρτία του, δέν τήν ἐξομολογεῖτο, ἀλλά τήν κατέπνιγε μέσα του. Ἔννοιωθε ὅμως μέσα του ἕνα μαρτύριο, ἕνα κομμάτιασμα ψυχῆς. Μέ λίγα λόγια περιγράφει ὁ ποιητής τό μαρτύριό του αὐτό λέγοντας: «Ὅτι ἐσίγησα (= δέν ἐξομολογεῖτο, δηλαδή, τήν ἁμαρτία του) ἐπαλαιώθη τά ὀστᾶ μου ἀπό τοῦ κράζειν με ὅλην τήν ἡμέραν» (στίχ. 7). Ἀλλά σέ μιά στιγμή, εὐλογημένη στιγμή τῆς ζωῆς του, ὁ ψαλμωδός πῆρε τήν ἀπόφαση νά μετανοήσει καί νά ἐξομολογηθεῖ τήν ἁμαρτία του, γιά νά ἀπαλλαγεῖ ἀπ᾽ αὐτήν. Λέγει: «Τήν ἁμαρτία μου ἐγνώρισα καί τήν ἀνομίαν μου οὐκ ἐκάλυψα. Εἶπα: Ἐξαγορεύσω κατ᾽ ἐμοῦ τήν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ». Πόσο δυνατό εἶναι αὐτό τό «εἶπα»! Ἀπόφαση γιά μιά νέα ζωή χωρίς τήν ἁμαρτία!

Στόν σκληρό ἀγώνα κατά τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπό τήν θεία βοήθεια, ἀπό τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ. Γι᾽ αὐτό καί ὁ ἄλλος ψαλμωδός τῆς μετανοίας λέγει πρός τόν Θεό: «Τό πνεῦμα σου τό Ἅγιον μή ἀντανέλῃς ἀπ᾽ ἐμοῦ» (Ψαλμ. 50,13). Ἀγωνιζόμενος ὁ ἄνθρωπος κατά τῆς ἁμαρτίας τοῦ γεννιέται ἡ ἐπιθυμία γιά ἕνα καινούργιο κόσμο μέσα του, γιά μιά νέα καρδιά, πού δέν θά κλίνει πιά στό κακό, ἀλλά σταθερά θά ἐπιθυμεῖ τό καλό. Εἶναι ὁ ἀθάνατος στίχος τοῦ 50ου ψαλμοῦ: «Καρδίαν καθαράν κτίσον ἐν ἐμοί ὁ Θεός καί πνεῦμα εὐθές ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου» (στίχ. 12)!

Τέλος, ὅταν ὁ μετανοημένος ἄνθρωπος πετύχει τήν ἀναγέννησή του, τήν ἀπόκτηση τῆς καθαρῆς καρδιᾶς, στρέφει παρήγορα τά βλέμματά του σ᾽ ὅσους βρίσκονται στήν δική του πρώτη θλιβερή κατάσταση καί θέλει νά γίνει ἱεραπόστολος σ᾽ αὐτούς, γιά νά χαροῦν καί αὐτοί τήν δική του χαρά τῆς λυτρώσεως ἀπό τήν ἁμαρτία. Εἶναι αὐτό πού λέγει ὁ συνθέτης τοῦ 50ου ψαλμοῦ: «Διδάξω ἀνόμους τάς ὁδούς σου καί ἀσεβεῖς ἐπί σέ ἐπιστρέψουσιν» (στίχ. 15).

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἁμαρτήσαμε. Δός μας εἰλικρινῆ μετάνοια καί ἐλέησέ μας.